

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi Thomae

Cvm Variis Indicibvs

De Deo Effectore, Creaturarvm Omnivm Tractatvs II. De Opere Sex
Diervm, Ac Tertivs De Anima

Suárez, Francisco

Mogvntiæ, 1622

VI. De Paradiso terrestri, quis vel qualis locus sit, vel fuerit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93575](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-93575)

CAPVT VI.

De Paradiso terrestri, quis, vel qualis locus fuerit, vel sit.

Quoniam in præcedenti capite mentionem fecimus de Paradiso, quem Deus in principio mundi ad hominum habitationem plantauit, vt refertur Genesim secundo, & quia illius cognitio, & ad fidem pertinet, & ad omnia, quæ de statu hominum ante peccatum dicenda sunt, necessaria est, ideo in hoc capite disputationem de illo institui, & in eo breuiter multa colligemus, quæ de hoc Paradiso ab authoribus tractantur. Inter quæ præcipua questio, & ferè sola ad fidem pertinet, an hic Paradisus verè fuerit terrestris, id est, in terra plantatus, & consequenter, an omnia, quæ de illo in Genesi dicuntur, sicut ad litteram, vt sonant, vel tantum in metaphorico, vel mystico sensu intelligenda.

In hoc enim puncto fuit vetus sententia dicens, omnia illa esse intelligenda mysticè, ac subinde Paradisum non fuisse in terra, sed in cælo, vel non esse rem corpoream, sed spirituale. Ita sensit inter Iudeos Philo in lib. de opific. mundi, versus finem, & libro primo Allegoriarum, & lib. de Plantat. Noë, non longe à principio, & lib. de confus. linguarum, ante medium. Et antiquos Chaldaeos, & Iudeos idem tradidisse, refert Eugub. Gen. 2. Inter hæreticos vero Valentin. dixit, esse veritatem, seu Archangelum quandam in tertio cælo existentem, vt refert Irenæus lib. 1. contra hæreses, c. 1. parum ante medium, & Tertullian. lib. contra Valentinianos, c. 20. Præcipuè vero in hoc errauit Origen. super Gen. vt notat Epiph. in epist. contra Ioan Hierosol. & in Anchorato, August. etiam in l. de hæres. cap. 59. Seleucianos, & Hermiano refert, negasse visibilem Paradisum, & in eodem errore fuisse Franc. Georgium, refert Sixtus Senensis l. 5. Biblioth. annotat. 106.

Neque desunt, qui putent, Ambrosium in hac fuisse sententia, quia in lib. de Paradiso, & in ep. ad Sabinum Episcopum, quæ dicitur esse l. 6. epist. 4. ita loqui videtur. Sed in Romana impressione nunc ille tractatus non est inter epistolas, & de illo infra num. 10. dicemus. Tamen in lib. 4. epist. 31. quæ est etiam ad Sabinum, Ambrosius mentionem facit Paradisi, cum dixisset, quod Adam postquam peccauit, se abscondebatur, quando Deus deambulabat in Paradiso, scribit allegorice, & nunc deambulabat in Paradiso Deus, quando diuinas Scripturas lego, Paradisus est Genesim liber, &c. Et postea in discursu allegorico exponit tunicas pelliceas primorum parentum, & similia. Præterea D. Hieronym. in Quæst. Hebr. Paradisum indicat spirituale fuisse, nam dicit, ante cælum, & terram fuisse à Deo creatum, Anastas. item Synaita lib. 7. Exaem. hanc referens sententiam, dicit, fuisse plurimum veterum interpretum, à qua ipse non se ostendit alienum.

Suaderique potest hæc sententia, quia sæpe in Scriptura nomine Paradisi significatur celestis habitatio, vt Ezechiel 28. In deliciis Paradisi Dei fuisti, & c. 31. Cedri non fuerunt altiores illis in Paradiso Dei, & aliquando gloriam significat, vt Luc. 23. Hodie mecum eris in Paradiso. Ergo non est incredibile in similitudinem accipi in Genesi. Tum quia multa ibi dicuntur, quæ non possunt commodè, nisi metaphorice intelligi, vt est illud Gen. 3. quod Deus deambularet in Paradiso, & quod ante Paradisum collocauerit Cherubim cum flammeo gladio, & versatili, ad custodiendum Paradisum. Tum etiam, quia multa alia, quæ de illo Paradiso dicuntur, difficillime intelliguntur, nisi mysticè expli- centur. Inter quæ speciale difficultatem habent, quæ de ligno vitæ, & ligno scientiæ boni, & mali

Sunt de opere sex dierum.

dicuntur. De quibus specialiter obijcit Anastas. Synait. quia si essent arbores sensibiles, & quæ essent brutis animalibus, ac hominibus propolitæ, & ita bruta possent edere de ligno vitæ, & illis non fuisset prohibitum edere de ligno scientiæ, quæ iudicet absurda, & ibi plures alias coniecturas accu- nulat.

Nihilominus sententia catholica est, Paradisum quem Deus in principio plantauit, fuisse locum terrestrem, & ea, quæ de illius creatione dicuntur, cum proprietate, & ad litteram esse intelligenda. Hæc assertio est de fide, & probatur primo ex scriptura, quia, vt sæpe in præcedentibus dictum est, & in hoc puncto dixit optimè D. Tho. 1. p. q. 102. a. 1. quæ de hoc Paradiso in Scriptura dicuntur, per modum historice narrationis proponuntur, sed in his, quæ Scriptura sic tradit, est pro fundamen- to tenenda veritas historie, aliàs nihil esset in Scrip- tura certum: ergo ita est accipienda narratio Gen. de Paradiso. Potestque hoc confirmari in particu- lari ex circumstantijs, & verbis eiusdem histo- riæ. Nam in primis cum Moyse narraffet creatio- nem hominis, volens etiam creationem mulieris, quæ ad conseruationem, & propagationem spe- cie humanæ ordinebatur referre, interposuit loci productionem, quem Deus homini præparauerit ad indiuidui conseruationem, & sustentationem, & ad corporalem hanc vitam conuenienter tran- sitionem: ergo sine dubio loquitur de loco corporeo, in quo erant arbores sensibiles, & ferentes fructus aptos ad cibum, & sustentationem hominū.

In hac enim proprietate sine dubio intelligen- da sunt illa verba, *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauē. nam visus ibi propriè pro sensu visus, & verbum vescendi de corporali manducatione accipitur. Alias quod c. 3. dicitur, Vidit mulier quod bonum esset lignum ad ves- cendum, & pulchrum oculis aspectus, delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, &c. non propriè, sed meta- phorice esset intelligendum, atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Ecclesia credit, falsa es- sent. Deinde additur in eo loco fluuium fuisse ad irrigandum illum, eumque in quatuor flumina di- uidi, quorum duo, scilicet, Tygris, & Euphrates, adhuc suis nominibus cognoscuntur, ille in Assy- ria, iste in Armenia. Ac denique homo dicitur pos- tus in illo Paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, id est, vt ipsum coleret corporali, & suauis exercitatione, & honesta corporis occupatione sine labore, vt sancti statim citandi interpretantur. Deinde serpens ex animantibus terræ erat, & ni- hilominus dæmon, vt tentaret mulierem, corpo- ralem eius figuram assumpsit, & in Paradiso ad feminam accessit: fuit ergo Paradisus terræ lo- cus, in quo primi homines habitare cœperunt. Confirmari etiam hoc potest ex illo Genesim 13. *Vni- uersa* (scilicet regio Iordanis) *irrigabatur sicut Paradi- sus Domini, & sicut Egyptus.* Ex qua comparatione recte colligit August. q. 27. in Gen. quod sicut terra. Iordanis propriè, & sensibilibiter irrigabatur, ita etiam Paradisus: alioqui non recte fieret compara- tio, præsertim quia aquæ sit ad irrigationem terræ Egypti, & Paradisi.*

Secundo est hæc communis traditio Patrum Græcorum, & Latinorum: tradit in primis Irenæ- us lib. 2. contra hæres. cap. 55. & lib. 5. cap. 5. quan- uis obiter & subobscure Iustinus etiam in orat. Parænetica ad Gent. versus finem, vbi dicit Ho- merum describendo Paradisum Alcinoi; Moyse narrationem imitatum esse. Item Theophilus Antiochenus l. 2. ad Autolicum, circa medium, optime Paradisum terrestrem describit, consen- tiunt Chrysost. hom. 13. & 19. in Gen. Theod. q. 24. & 29. in Gen. optimè Epiph. hæres. 64. & in dict. ep. contra errores Ioannis, & in Anchorato, vbi inter

M

alia

5.
Contraria
sententia
catholica.
Probatur 1.
ex scriptur.

Confirm. 1.

6.
Progreditur
confirmatio.

Confirm. 2.

7.
Probatur 2.
ex Patrib.
Græcis.

alia dicit, *Sinon est Paradisus sensibilis, non est fons, non fons, non folia, non comedit Eva, &c. sed veritas iam fabula est.* Anast. Nicen. q. 21. & 24. & Anast. Syna. l. 7. Exaemer. ad fin. latè, & ex professo Moses Barcephala in lib. de Parad. per totum, vbi in hanc sententiam refert Cyrillum, Dionys. Alexandr. Gregor. Nisim. & alios, & idem habet Basil. hom. de Par. & Damasc. l. 2. de Fid. c. 11. vbi ex professo rem tractat. Ac denique Sophron. in epist. quæ refertur in sexta Synodo act. 11. damnat Origenem, & sequaces, qui multa extra Apostolicam, atq. paternam nostram traditionem asseruerunt. Et primo loco ponit Paradisi plantationem reiiciens, quam epist. in sess. 13. totum Concilium recipit.

8. Inter Latinos Hieronym. Danielis 10. Philonem, & Origenem pungit, dicens, *Eorum deliramentis primus conticescam, qui umbras, & imagines in virtute quærentes, ipsam conantur euertere veritatem, & flumina, & arbores, & Paradisum putent allegoria legibus se debere subruere.* Idem in epist. 61. ad Pammachium, contra Errores Ioannis Hieros. Vnde obiter constat, locum alium ex traditionibus Hebraicis corrigendum esse, vel sano modo interpretandum. Et aliqui dicunt, Hieronym. ibi non ex propria sententia, sed aliorum fuisse loquutum. De hoc autem multum dubito, quia Hieron. his verbis vtitur, *Ex quo manifestum est, quod priusquam Deus cælum, & terram fecerit, Paradisum ante crederet, sicut & legitur in Hebræo. Plon auerat autem Deus Paradisum in Eden à principio.* Hæc autem verba non sunt referentis, sed valde affirmantis. Vnde considerari potest, si aliquis error est in his verbis Hieronymi, non esse circa veritatem corporalis, & terreni Paradisi, nā indicant fuisse creatam antequam Deus faceret cælum, & terram. Quod quidem si vt in superficie sonat, de tempore ante primum instans creationis cæli, & terræ intelligitur, tam crassus est error, vt verisimile non sit in eo fuisse Hieronymum. Posset ergo componi, vt verba illa, *priusquam cælum & terram faceret*, non comprehendant tantum primam creationem rigorosam, sed simul cum opere distinctionis, & ornatus totius mundi ita, vt sensus sit, *Deum antequam creationem cæli, & terræ consummaret, Paradisum creasse.* Hic enim sensus ex regula quadam Iuris peritorum (quod Doctoris sententia iuxta ea, quæ allegat, intelligenda est) comprobari potest, quia ex verbis, quæ Hieron. ponderat, ad summum colligitur, Deum plantasse Paradisum à principio, id est, antequam hominem de limo terræ formaret, vel in aliquo ex primis sex diebus, & nihil amplius colligi potest. ergo credendum est nihil aliud voluisse Hieronymum. Nam verba eius licet non sint facilia, prædictum sensum sine extensione admittunt. Et ita in hoc verisimum est, quod supra diximus, Paradisum in tertio die fuisse plantatum.

Gemmodius interpretati.

9. Secundo allego pro hac veritate Ambrosius in 1. ad Corinth. cap. 6. vbi distinguit duos Paradisos, terrestrem, & cælestem. Et de priori ait, *Est & inferior Paradisus, in quo homo positus mandatum, & vt operaretur, & vt custodiret accepit.* Scio, dubium esse inter varios doctos de illorum commentariorum auctore: veruntamen stylus, & grauitas sermonis valde redolet Ambrosium, vt in illo met capite, & in illis verbis considerari potest. Veruntamen eādem sententiam idem Ambros. indicat libr. 4. in Luc. circa illa verba, *Iesus autem plenus, &c. cum ait, Adam primum ex terra virgine formatum, de Paradiso in desertum eiectum fuisse, & per arborem mortem incurrisset, & spiritualium nudum, arboreis se texisset exuius: Christum autem secularium nudum corporis non desiderasse exuius.* Vbi aperte ad litteram intelligit, quod de arbore scientiæ boni, & mali, & de tegumento ex folijs ficus in Genesi narratur. Ergo similiter ad litteram intelligit, Adam fuisse eiectum de Paradiso

terrestri. Et adhuc euidentiùs idem Ambros. in narratione de Arbore interdicta ad c. 3. Genes. in 2. tom. in principio, tractans verba capitis secundi, quæ sic legit, *Ex omni ligno, quod est in Paradiso ad escam edes: doloigno autem, quod est scientiæ boni, & mali, non edis ex eo.* Illa intelligit de vera arbore sensibili, & talia intelligit, fuisse cætera ligna Paradisi, & data in escam, & manducationem corporalem: ergo eodem modo intelligit Paradisum. Vnde infra ait, *Vna arbor fuit in medio Paradisi explorans hominum voluntatem, &c. quæ in illo, & sequenti capite persequitur, quibus manifestè ostendit narrationem Gen. c. 2. ad litteram esse intelligendam cum proprietate, & Paradisum illum fuisse corporeum, & in terra plantatum, sicut & arbores eius.*

At vero in enarratione super caput secundum Gen. quæ immediatè ante præcedentem enarrationem in eodem tomo habetur, & ad Sabinum Ambr. inscribitur, mysticè exponit Paradisi historiam. Et hæc videtur esse, quam alij citant Epist. 42. ad Sabinum, quia in antiquioribus editionibus ita numeratur. Veruntamen ibi non excludit historicum sensum, imò illum breuiter in principio supponit ex Ioseph. lib. 1. ant. cap. 2. & illi adiungit sensum spiritualem, circa quem magis ibi immoratur, quia fortasse magis fructuosum tunc iudicauit: & eodem modo procedit in dicta epist. 31. & in libr. de Paradiso, vt facile consideranti patebit, præsertim in cap. 12. Atque isto modo exponit antiquorum Patrum mysticas Paradisi interpretationes Anast. Synait. dicto libro septimo circa finem, vbi duplicem etiam distinguit Paradisum, & contra Origenem ait ita esse allegorias Paradisi recipiendas, vt in sensu historico fundentur. Atq. eodem modo Isidorus c. 3. commentar. in Gen. allegorice exponit totam historiam de Paradiso. Et tamen in lib. 2. de Different. spirit. ca. 10. duos distinguit Paradisos, vnum corporalem, & terrestrem, in quo primus homo est conditus, & alium cælestem. Et priorem describit lib. 14. Etym. cap. 13. Denique veritatem hanc maxime confirmat Augustin. dicta q. 27. super Genes. & hærel. 43. quæ est contra Origenistas. Item lib. 13. de Ciuit. cap. 21. vbi improbando eos, qui solum spiritualiter Paradisum intelligunt, inquit, quasi propterea non potuerit esse Paradisus corporalis, quia potest etiam spiritualis intelligi. Et inductis varijs exemplis, & spiritualibus interpretationibus concludit, hæc & siqua alia commodius dici possunt, de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente dicuntur: dum tamen & illius historie veritas fidelissima rerum gestarum narratione commendata credatur. Magisq. ex professo hoc tractat & definit libr. 8. Gen. ad lit. à principio.

Ratione declaratur, quia Deus potuit condere Paradisum terrestrem, prout significat locum amenissimum arboribus pulcherrimis, & fructibus optimis confutum, & magno fonte fecundum, ac denique habentem omnia, quæ ad hominum habitationem, & ad vitam iucundissimam, & immortalem peragendam accommodatissima essent. Iste voluit illum creare, nam Scriptura eius voluntatem satis declarat, & sine vlla difficultate historice potest intelligi. Denique decentissimum fuit, & diuinæ providentiæ consentaneum huiusmodi locum hominibus preparare, quia homo corporalis est, & ideo corporali loco indigebat, & futurus erat viator in terra, & propterea terrestrem etiam habitationem accommodatam habere debuit. Denique vitam immortalem, & suo modo felicem, ac beatam in terra acturus erat, si innocentia perseverasset: ergo constitui etiam debuit in loco saluberrimo, & iucundissimo, qui talitati esset proportionatus, & in quo omnia necessaria ad immortalitatem quandā corporis inuenirentur.

Talia

SVARE
de Angelis
re 6. dicitur
anima.

DD. V.

Talia autem sunt, quæ Scriptura proprie intellecta de Paradiso terrestri narrat: ergo sine vlla dubitatione ille Paradisus corporalis, & terrestris fuit.

Neque refert quod nomen Paradisi in Scriptura interdum spiritualiter sumatur, quia vix est in Scriptura vox aliqua, quæ non aliquando, vel pluries metaphorice etiam accipitur, nec tamen ob eam rem licitum erit ubique illam metaphorice interpretari, quia hoc modo veritas historię, & literalis sensus Scripturæ prorsus euerteretur. Obseruanda est ergo regula generalis sæpè dicta, vt proprietates verborum in primis seruetur, quoad fieri possit, & maxime vbi vel historia narratur, vel fidei dogmata traduntur. In presenti autem vtique agitur, & nihil est, quod metaphoricum sensum requirat: imò, vt inquit Augustinus. *Solidius diuinitati quæ narratio subsistit, si ea, quæ de Paradiso referuntur in Genesi corporaliter intelligantur.* Quomodo autem singula, quæ ibi dicuntur, proprie intelligi possint, in discursu huius materiæ, explicando innocentie statum, ac amissionem eius, declarabimus.

Hac ergo veritate supposita, reliqua, quæ de loco Paradisi inquiri solent, aut possunt, ad fidei quæstiones non pertinent, vt inquit August. libr. 2. de Peccat. original. cap. 23. dicens, *Qualis, vel vbi sit Paradisus, vbi constituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quæstio est præter fidem, cum tamen esse illum Paradisum fides Christiana non dubitet.* Solet autem quæri, an Paradisus fuerit certus terræ locus, vel potius vniuersa terra suis floribus, & arboribus ornata. Aliqui enim id asserere tentarunt, vt refert Hugo de S. Victor. annotat. in Genes. cap. 2. quam opinionem probabilem iudicat, licet illam non sequatur, & illam tribuit Ysella Iosepho primo antiq. cap. 2. sed re vera non ita sentit, narrat enim Deum hortum ad Orientem plantasse, & in eum Adamum cum vxore introduxisse. Quæ de toto orbedici non poterant: quia vero statim subdit, *Rogatur autem h. v. v. ab vno amne, vniuersam in circuitu terram irrigante:* ideo fortasse putauit Ysella sentisse Iosephum illum hortum fuisse vniuersam terram. Sed repugnat hic sensus non solum prioribus verbis, sed etiam sequentibus, cum dicit, *amnem illum diuidi in quatuor flumina, quæ per varias mundi regiones discurrunt.* Vnde cum dicit, *priorē amnem irrigare vniuersam terram, vel loquitur tantum de vniuersa terra Paradisi, prout loquitur Moyses, quem Iosephus imitatur, vel si id referatur ad vniuersam terram, simpliciter intelligendum est, irrigare illam per alia quatuor flumina, in quæ diuiditur.*

Primum ergo huius sententiæ fundamentum ex hoc ipso sumitur quod scriptura narrat de quatuor fluminibus, quæ ex vno fonte Paradisi oriuntur. Nam illa quatuor flumina non oriuntur ex vno particulari loco terræ: ergo Paradisus non est particularis locus terræ, sed vniuersa terra. Antecedens sumi potest ex Arist. lib. 1. Meteororum, cap. penult. & consentit Beda super Genes. 2. quia dicitur Deus posuisse hominem in Paradiso, *vt operaretur & custodiret illum,* sed homo positus est ad operandam terram vniuersam, seu in omnibus partibus, vel regionibus eius: ergo necesse est, vt nomine Paradisi vniuersam terram intelligamus. Minor de hominibus post peccatum, manifesta est: si autem status innocentie duraret, etiam tunc homines in varijs mundi regionibus habitarent: & illas operari oporteret. Vnde argumentor secundo, quia si homo non peccasset, omnes homines viatores in Paradiso terrestri viuerent, nam ab illo solum propter peccatum eiectioni sunt, sed non possent omnes in vno loco terræ, certis (vt ita dicam) terminis clauso habitare, neque etiam possent,

Suarz de opere sex dierum.

id fuisset conueniens. Ergo necessario dicendum est, non peccante homine, totam terram fuisse futuram terrestrem Paradisum, eo quod spinas, & tribulos non germinaret, sed in quacunq; parte, ac regione magnæ voluptatis esset. Minor quoad priorem partem probatur, quia etiam in statu innocentie multiplicarentur homines, non minus, quam post peccatum. Nam benedictio illa, *Crescite & multiplicamini,* ante peccatum data est, & propter innocentiam non minueretur, sicut neque numerus prædestinatorum minor fuisset. Non posset autem paruus terræ locus tantam hominum multitudinem capere, vel certe, licet posset, non tamen commodè, nec conuenienter. Vnde probatur altera pars illius minoris, quia homines futuri erant domini vniuersæ terræ: ergo non fuisset conueniens, vt intra vtrius loci terminos clausi perpetuo permanerent: habitarent ergo per vniuersam terram: ergo tota erat Paradisus ante peccatum.

Nihilominus etiam quæstionem hanc non existimo pertinere ad res indifferentes, sed ad materiam fidei, vel fidei proxima. Certum enim existimo, Paradisum terrestrem fuisse locum particularem, in regione orbis determinatum situm, ita sentit D. Thom. dicta q. 102. a. 1. & Patres superius allegati, præsertim Aug. l. 8. Gen. ad lit. c. 7. & Isidor. l. 14. Etymolog. ca. 3. v. 2. & probatur manifestè ex Scriptura, nam Gen. 2. prius dicitur, formasse Deum hominem ex terra, & postea inde transfuisse illum in Paradisum: ergo euidenter distinguit illa duo tanquam distincta loca terræ, vt supra etiam declarauimus. Hoc a. locum non haberet, si Paradisus non esset definita, ac limitata pars terræ, alioqui eo ipso quod homo fuisset creatus in terra, fuisset etiam creatus in Paradiso. Deinde post generalem terræ plantationem, seu germinationem tertio die factam, & i. c. narratam, aliquid speciale nobis referre voluit Moyses in c. 2. dicens, *Plantauerat autem Deus Paradisum voluptatis à principio:* ergo indicare voluit specialem locum alijs excellentiorem. Tertio addit Moyses in fin. c. 3. Deum emisisse Adam post peccatum de Paradiso, non expulit autem de vniuersa terra: ergo Paradisus non est vniuersa terra, sed pars eius. Vnde adiungit, *vt operaretur terram, de qua sumpta est.* Vnde constat in aliam terræ partem fuisse translatus: ergo Paradisus, à quo translatus est, pars alia erat, ab ista condistincta. Denique dicit, eiectioni Adamo, prohibitos esse homines ab ingressu Paradisi, & ideo collocasse Deum Cherubin ad custodiendum Paradisum: est ergo euidenter iuxta Scripturæ historiam Paradisum peculiarem terræ locum fuisse.

Neque contra hanc veritatem obstant in contrarium adducta. Et primo quidem longam petebat disputationem de fonte Paradisi, & de quatuor fluminibus, quæ ab illo oriuntur, sed quia res est historica, & à nostro instituto aliena, ideo consulto illam omittimus, & de illa videri possunt Pereira l. 3. in Gen. ult. disp. de quatuor fluminibus, & Ysella Gen. 2. Ad obiectionem ergo respondemus cum D. Thom. dict. quæst. 102. si aliqua ex illis fluminibus nunc habent distincta principia suæ originis, hominibus notas, re vera non esse illa prima capita, à quibus primam originem, & generationem ducunt, sed prius oriri à fonte Paradisi, & postea sub terris abscondi, & post longum cursum iterum in locis illis erumpere. Quæ fuit responsio Augustini 8. Genes. ad liter. cap. 7. quem sequutus est etiam Rupertus, & 29. Quod ab his Patribus excogitatum videtur ad seruandam Scripturæ veritatem, & quamuis, vt existimo, nullo experimento, vel historia id constare possit, nihilominus vt credatur, sufficit, quod nullus alius modus probabilis ad explicandam Scripturam excogitari

M 2

15. *Contraria resolutio est tenenda ut fidei proxima.*

Probatur ex Scriptura.

Secundo.

Tercio.

Quarto.

16. *Ad arg. in num. 14.*

excogitari valeat, neque illud est difficile creditu, cum in alijs fluminibus id sepe contingat.

17. Ad secundum, quod fundatur in verbis illis, *Ad 2. arg. in quibus dicitur, Deum posuisse Adam in Paradiso, eodem n. 14. p. operaretur, & custodiret illum*, notat in primis Aug. 8. Gen. ad lit. ca. 10. *relatium illum*, posse ad hominem, & non ad Paradisum referri, & consequenter verba *operandi*, & *custodiendi*, non hominem, sed Deum pro supposito habere, ita ut sensus sit, Deum posuisse hominem in Paradiso, ut ipsum hominem custodiret, & ipsum operaretur: id est, magis, ac magis perficeret ac sanctificaret. Quem sensum præfert Aug. & si illum sequamur, cessat obiectio: imò retorqueri potest, quia ex illo intelligimus, posuisse Deum hominem in Paradiso tanquam in peculiari loco ad eius custodiam, & conseruationem aptissimo, & ad sanctitatem augendam, & contemplatiuam vitam exercendam commodissimum. Veruntamen expositio non est necessaria ad difficultatem soluendam, & iuxta Hebraicam lectionem dicitur, non habere locum, iuxta quam pronomen *illum*, in Hebræo feminini est generis, & ideo necessario ad Paradisum refertur, qui in eadem lingua eiusdem est generis.

18. Fatemur ergo positum fuisse Adam in Paradiso ad ipsum Paradisum operandum, & custodiendum. Veruntamen ex illa operatione inferri non potest, Paradisum fuisse vniuersam terram: imò oppositum inferri posset. Tum quia, ut D. Thom. ait, dicta q. 102. art. 3. illa operatio non erat futura laboriosa, ac penalis, sed esset facilis, & ad corporalem aliquam, & iucundam exercitacionem. Hanc enim moderatam, & voluntariam agriculturam, etiam nunc cum magna voluptate ab aliquibus fieri, experientia notum est, & eleganter declarat Aug. 8. Gen. ad lit. c. 8. & 9. Deinde non fuisset tunc illa operatio quasi coacta, ob indigentiam cibi, sicut nunc est, sed esset vel ad quandam maiorem perfectionem, ac fertilitatem, vel, ut ait D. Thom. esset ad experimentum naturæ, id est, ad experiendas vires terræ, aut seminum, aut plantarum. Multoque minus colligi potest, totum mundum fuisse Paradisum, ex eo quod Adam fuerit in eo positus ad custodiendum illum, imò potius contrarium ex eo verbo probari potest. Nam siue intelligamus Adam fuisse positum ad custodiendum Paradisum à brutis animalibus, ne illum fœdarent, vel nimium conculcarent, siue intelligamus illam custodiam fuisse respectu ipsiusmet Adam, quia datus est ei Paradisus, ut eum sibi custodiret, utroque modo recte inde probatur Paradisum fuisse priuatum locum, à quo potuit homo animalia nocua arcere, & quæ sibi potuit non peccando custodire, sicut peccando illum perdidit.

19. In tertio argumento duæ dubitationes indicantur, una est ac secunda in ordine, de magnitudine Paradisi. In qua simpliciter asserendum est, locum Paradisi fuisse amplissimum, ut significat Augustin. libr. 8. Genes. ad liter. cap. 10. idque ex eo colligit, quod fonte, seu potius fluuio tantæ magnitudinis irrigabatur, ut postea in quatuor capita, & flumina diuideretur, sic etiam dixit Moses Barceph. 1. tom. de Paradiso, cap. 15. *Necessarium est spaciosum admodum, atque amplum fuisse Paradisum. Et enim rei fidem facit ingens illud flumen, quo irrigabatur.* At vero Abulen. Gen. 13. q. 98. breuem, & angustum locum Paradisi, coniecit enim totum eius ambitum quadraginta milliaria non excessisse. Sed vnde, & qua probabili ratione hunc terminum præfigere potuerit, non video. Quod autem locus nimis spaciosus non fuerit, coniectari potest ex eo, quod iuxta Hebraicam veritatem vocatur hortus, & plantatus dicitur in Eden ad Orientem, & quod in monte aliquo plantatus creditur. Veruntamen quantæ fuerit magnitudinis, incertum

est: credibile est a. excessisse circuitum duodecim leucarum quas Abulen. designat, & saltem amplitudinem vnius regni non parui habuisse, propter alteram difficultatem.

Est enim alterum dubium tertiumque in ordine, quomodo in statu innocentie in tam paruo loco omnes homines habitare potuissent. Respondent aliqui, non esse necessarium, ut statu innocentie perseverante, omnes homines intra Paradisum habitarent. Quod videtur per se verisimile, quia, ut Isaia 45. dicitur, *Domini fecit terram, ipse manit eam*, ergo etiam si homo non peccaret, tota magna terra ab hominibus habitaretur, alioqui esset otiosa, & præterea esset inculta, syluestris, & inculta. Atque ita opinatur Pereir. 13. in Genes. disp. de Parad. q. 3. Additque coniecturam, quia si primi homines post peccatum serè ad mille annos viuerent, si non intercessisset peccatum, multo longiori tempore in hoc mundo viuerent, ac subinde in maiori numero multiplicarentur homines, ideoque non potuissent simul in Paradiso viuere.

Sed hæc sententia probabilis sit, difficultate non caret, quia non est verisimile, creasse Deum Paradisum propter solos primos homines, nam finis, seu vtilitas creationis illius loci vniuersalis est. Conditus enim fuit Paradisus, ut esset conueniens locus habitationis humanæ secundum primæ immortalitatis statum, ut dicit D. Tho. dicta q. 102. a. 2. At vero status immortalitatis de se communis futurus erat omnibus hominibus: ergo oēs futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia efus ligni vitæ omnib. erat necessariū ad illū modū immortalitatis conseruandū, lignū a. vitæ non inueniebatur nisi in Paradiso, nam in medio eius fuit plantat. ergo vel ppter hanc causam non poterant tūc homines habitationē Paradisi deferre. Et simile fere argumentū sumitur ex arbore scientiæ boni, & mali, tantum enim intra Paradisum erat, at præceptū non edēdi ex illo non p solo Adam, sed pro omnib. posteris est datū: ergo supponebatur, omnes homines futuros fuisse incolās, & habitatores illius loci. Deniq. vel aliqui homines inuicti extra Paradisum ire, vel habitare cogerentur vel ipsi voluntarie habitationem mutarent. Primum dici non potest, quia cuncti ex Paradiso fuit poena peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in statu innocentie essent prudentissimi, quomodo ergo habitationem Paradisi pro quacūq. alia terrestri commutarent? Imò videtur futurum fuisse illicitum, quia esset non parua diminutio perfectionis status innocentie, & consequenter fuisse magnū nocuumentum, & vniuscuiusq. personæ, & posterorum eius, si extra locum Paradisi generarentur.

Atenim si hoc concedamus, quod hæc coniectura valde suadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de angustia Paradisi ad tot homines capiendos, & sustinendos, tum de desertione vastissimi orbis sine habitatore, & sine cultore relicti. Existimo tamen resolutionem huius puncti ex alijs non minus nobis occultis pendere, videlicet, vtrum Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, seu confirmati in gratia nascerentur, & consequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri essent electi, & prædestinati, ac demum in qua ætate essent in gloriam transferendi, quantumve tempore in hoc mundo essent victuri. Ex omnibus enim his principijs pender ad prædictam difficultatem responsio, & iuxta duas sententias diuersas in priori puncto relatas, distincto etiam modo procedendum est.

Nam si homines statu innocentie durante, futuri fuissent à conceptione confirmari in gratia, ac pro-

SVARE
de Angeli
re 6. dicitur
anima.

AD

19. Pro 3. arg. in eodem n. 14. sit 2. dubiū quanta fuerit magnitudo paradisi. Resolutio ex August. & ex Barceph.

Abulen. responsio minus obstat.

ac proinde prædestinati, duo consequenter dicenda videntur. Vnum est, verisimile esse tunc numerum hominum multo minorem futurum fuisse, quam nunc sit, quia nunc ingens est reproborum numerus, & non est credibile, tot futuros fuisse tunc homines prædestinatos, quos nunc sunt prædestinati, & reprobi simul sumpti. Fuiisset ergo minor hominum multiplicatio. Ac denique in vnoquoque tempore signato, non esset simul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc est. Quia nunc non est magnus numerus prædestinatorum simul viuientium in hoc mundo, in quolibet signato tempore: ergo etiam tunc numerus hominum viatorum simul existentium in quolibet tempore non esset nimis magnus, quia non est cur credamus, maiorem fuisse futurum excessum inter viatores prædestinatos simul existentes, quam in tota collectione prædestinatorum futurorum in termino post totam temporum successione. Accedit, quod homines tunc non essent mortales, sed viui à via transferrentur ad patriam post certum ætatis terminum à Deo præfixum. Vnde non fuisse tunc necessarium viam hominum per mille annos, nedum per plures prolongari. Nam in illo statu perfectissimo homines à principio iusti, & in gratia confirmati breuiori tempore possent sua merita confirmare ad quandam imitationem angelorum, seruata proportionem. Et id credi potest, quod paulo post consummationem corporis argumentum, competentium numero generationum, seu filiorum homines ad terminum peruenirent. Terminum, inquam, vltimum beatæ visionis, hoc enim probabilis esse videtur, quam quod differendum esset illud premium, donec numerus prædestinatorum completetur, licet verumque problematicè disputet Aug. lib. 7. Gen. ad lit. cap. 3. & 6.

His ergo vel similibus modis non difficile intelligitur, quomodo possent tunc homines intra Paradisum commodè habitare, maximè quia tunc non indigerent magnis ædificijs, quibus ab iniurijs temporum protegerentur, nec alijs rebus, quibus ad delicias, vel defensionem vel corporum inuicem vterentur. Vt Abulen. notat in cap. 13. Genes. quæst. 98. Vt autem hoc non obstante possent homines aliquem vsu reliquarum regionum mundi habere, addi potest, quod licet homines in Paradiso habituri essent quasi stabilem, & permanentem habitationem, nihilominus potuissent interdum per mundum discurrere, vt eo aliquo modo vterentur. Quanta vero futura fuisset hæc discursio, & quam facilis, & quomodo futura esset sine labore corporum, maximè si per longos terrarum tractus esset futura, cogitari varijs modis potest: sed quia nihil certum, vel cum sufficienti fundamento dici potest, ideo lectoribus meditandum relinquo.

Facilius autem vtrunque expeditur, si dicamus (quod probabilis fortasse est, vt infra lib. 5. cap. 9. & 10. videbimus) etiam si Adam non peccasset, potuisse filios eius peccare, & necessarium non esse, vt omnes homines in statu innocentie essent prædestinati. Nam hoc supposito dici posset homines tunc peccantes statim eiciendos fuisse à Paradiso terrestri, nam si Adam statim ac peccauit eiectus est, cur non etiam illi? Nam sicut ille postus fuit in Paradiso, vt per innocentiam illum custodiret, seu vt illum sibi conseruaret: etiam eius posterii eadem lege positi essent in Paradiso vt custodirent illum, quia, vt supra dixi, Adam positus ibi est, non tantum vt persona priuata, sed etiam vt caput totius nature, & ideo sub eadem conditione, & lege pro se, & omnibus posteris locum illum accepit. Quocirca sicut Adam ita fuit à Paradiso eiectus propter peccatum: vt nec post

Statim de opere sex dierum.

penitentiam esset ad illum locum restituendus, ita eius posterii semel propter peccatum inde eiekti, etiam si fortasse penitentiam agerent, & iustificarentur, nunquam illuc reuocarentur. Ad hunc ergo modum posse habitari mundum ab hominibus extra Paradisum, & illi homines, qui in innocentia semper perseuerarent, intra Paradisum semper manerent, & ita etiam posset facile Paradisus illos capere, quia in vnoquoque tempore multitudo illorum simul existentium nimis magna non esset. Tum quia ex casu aliorum multum minueretur. Tum etiam propter alias considerationes in priori puncto factas, quæ hic etiam applicari possunt. At vero quia fortasse probabilis est, vt infra libro quinto, capite decimo dicemus, vel peccantes in statu innocentie non fuisse à Paradiso eiciendos, vel certe eiectos post peccatum integre penitentiam fuisse ad Paradisum cum iustitia originali reuocandos: ideo addendum, ex eiectis, si qui forent, aut nullos vt pote maiori ex parte præscitos, aut certe paucos futuros fuisse, qui omnino exactam pro peccato satisfactionem exhiberent, atque adeo Paradiso restituerentur: ex incolis autem paradisi quamplurimos indices, con summata via intra mediocrem terminum à Deo præhniendum transferendos fuisse in statum beatitudinis, locum alijs relicturos: id quod infra l. 5. c. 12. latius trademus.

Quarta dubitatio est, in quo situ, vel dispositione terræ Paradisus fuerit plantatus, id est, an in aliquius terræ planicie, vel in aliquib. excelsis montibus, & quanta fuerit eius altitudo, & consequenter in quanta distantia à cælo, & à terra & à polis mundi situs fuerit. In qua re variae sunt sententiae, vna est, fuisse conditum in loco terræ valde excelsio. Ita firmant multi Patres, & cum magna exaggeratione. Nam Beda, vt communiter ei tribuitur, & refert D. Thomas dicta quæst. 102. articulo primo, argumentum primum dixit, Paradisum pertingere vsque ad lunarem circulum. Quæ sententia neque in Exaëmeron, neque in expolitione Bedæ super Gen. inuenitur. In margine autem Diui Thomæ citatur super illa verba Paul. 2. ad Corinth. 12. *Raptus est in Paradisum*, sed ibi etiam nihil inuenio. Catherinus vero in Gen. illam tribuit Augustino, sed neque apud illum inuenitur, nam in lib. 8. Genes. ad lit. solum dicit, Paradisum esse locum amenissimum, fructuosissimum, opacatum, eundemque magnam, & magno fonte facundum, oculis operis Dei. In quo vltimo verbo potius significat ignotum esse situm Paradisi.

Illam ergo sententiam tenuit Strabus in Gen. quem etiam Lipoman. in Catena refert, & Petrus Comestor in hist. Scholast. cap. 13. super lib. Gen. & consentire videtur Magist. in 2. d. 17. cap. penult. & ex Patribus plures ex modo loquendi fauere videntur, nam Damasc. libro secundo de Fide, capite vndecimo dicit, *Paradisum excelsiorem esse omni terra optima tempore calis, & aere subtilissimo, & purissimo gaudere*. Basilus vero homil. de Paradiso dicit, *ob sublimitatem loci, in quo erat Paradisus, nullas in eo fuisse tenebras, sed ex orientum siderum splendore semper illustratum fuisse*. Rupertus etiam libro primo de Trinit. cap. 37. dicit, *Paradisum fuisse deliciosum, terrene locum calis proximam*. Et simili modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moses Barcephala lib. de Paradisi p. 1. cap. 8. 9. 11. & sequentibus, vt ipse concludit, illam terram, in qua est Paradisus, *altiore multo, & sublimiore existere hac, quam nos colimus*. Et illos imitatur Alcimus Auitus lib. 2. Carminum in Gen. c. 9. quod incipit, *Est locus Eoo mundi seruatis in axe*.

Fundamentum huius sententiae esse potuit primo, quia dicitur, ex parte Paradisi fluere aquas omnes vniuersam terram irrigantes, ad hoc autem opere pretium fuit, locum Paradisi esse altissimum.

Secundum.

Tertium.

29

2. Opinio bi-
partita.

Prior pars
suadetur.

Suadetur 2.

Suadetur 3.

Posterior
pars ostendi-
tur.

Confirmatur.

30

3. Opinio se-
quenda duo-
bus contentis
promittitur.

1. Promittit
ur.

Probat.

mum. Secundo, quia Paradisus debuit esse locus saluberrimus, ac proinde ab omnibus huius inferioribus terræ incommoditatibus & procellis, ac ventis remotus, & ideo in altissimo loco debuit esse constitutus. Tertiò, quia vero simile est, ita esse situm, ut aquæ diluuij ad illum peruenire non potuerint, alioquin illum destruxissent. At verò aquæ diluuij quindecim cubitis super omnes montes excelsos terræ ascenderunt, ut dicitur Gen. 7. ergo oportuit Paradisum excelsiorem fuisse.

Hanc opinionem latè impugnat Pereir lib. 3. in Gen. disp. de Parad. q. 2. ubi ipse concludit, non oportere Paradisum in altissimo loco esse, sed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum à planicie terræ eleuato. Priorem partem potissimum probat, quia locus adeò excelsus non esset salubris, nec habitationi hominum accommodatus. Tum ob viciniam Solis, syderum, & elemèti ignis. Tum ob perpetuam aeris agitationem ex motu cœli pro- uenientem. Item quia probabilius credit, Paradisum aquis diluuij fuisse destructum. Vnde propter hanc causam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Præter hanc autem nulla superest tanta altitudinis necessitas. Quin potius ex fluminibus, quæ à Paradiso oriuntur coniectura fit, quòd non multum ab illis terris distans fuerit, per quas flumina nobis nunc nota, & à Paradiso prodeuntia, scilicet Tigris, & Euphrates præterfluunt. Atque hinc alteram partem probare videtur. Putat enim Paradisum fuisse conditum, non procul à Mesopotamia, & alijs regionibus, per quas dicta flumina suum cursum conficiunt, quia cum hæc flumina à Paradiso deriuentur, manifestè constat qui putat, non longè fuisse à dictis regionibus. Quod etiam confirmat, quia verisimile est, homines ante diluuium, vel etiam ante ædificationem turris Babylonice prope Paradisum habitasse. Constat autem ex Gen. habitasse in illis regionibus circa Mesopotamiam, & Armeniam: ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradisus: ergo verisimile est, situm Paradisi non fuisse altiore, quàm sint illæ regiones, vel ad summum montes earum.

Inter has sententias sequenda videtur media, quam indicant Diuus Thomas 1. part. q. 102. art. 2. ad 1. Alenf. 2. p. q. 84. v. 3. Bonauen. Durand. Scot. & alij in 2. dist. 17. Qui primum in hoc conueniunt, quòd locus Paradisi non solum orbem lunæ non attingebat, verum etiam neque usque ad secundam regionem aeris ascendit. Nam illam euidenter probat ratio prior præcedentis sententiæ. Et explicari amplius potest, quia in primis locus Paradisi amplissimus, & capacissimus fuit, & interior locus eius planus profectò, & facilis ad ambulandum, & ad terræ culturam esse debuit. Deinde quomodocumque in montuoso loco Paradisus fuerit collocatus, non est cogitandus, aut concipiendus per modum altissimæ turris rectè in altum erectæ, alioqui ad illum ex terra ascendi, vel adiri humano modo non posset, quod repugnat illis verbis Genes. tertio. *Collocant autem Paradisum voluptatis Cherubim ad custodiendam viam ligni vite.* Nam hæc verba supponunt, potuisse homines à Paradiso eiectos, ad illum per aliquam viam terrestrem, & pedibus calcabilem in Paradisum redire, nisi diuinitus impedirentur, alioqui nec necessaria fuisset custodia, nec villa esset via, quæ custodienda foret. Igitur licet Paradisus in alto loco cogitur, semper concipiendus est tanquam cacumen montis, ad quod per radices, & latera eiusdem montis aditus pateat. Vnde vterius sequitur, si altitudo Paradisi erat tanta, ut ad sphaeram lunæ, vel ignis ascenderet, cum alioqui superior eius planicies esset amplissima, ut diximus, necessarium omnino fore, ut basis, seu fundamentum Paradisi, seu montis, in cuius altitudine situs est,

vniversam terram occuparet, ut facile paterebatur consideranti proportionem necessario seruandam inter cacumen montis, & extensionem radicis eius, ut possit ab infima usque ad supremam partem montis humanus patere accessus. Constat autem experimento non ita esse: ergo merum fingitum est, tantam altitudinem in Paradiso cogitari. Præsertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non posset non patere aliquo modo hominibus, imò etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemisphærio impediret, cum ad Orientem situs esse credatur.

Addendum nihilominus est, verisimilius credi Paradisum in loco montuoso, & satis sublimi esse collocatum, ita ut prope ad secundam regionem aeris accedat. Hanc sententiam indicant Scholastici superius citati, & sequitur Abulens. Genes. 2. q. 9. & Genes. de motu tertio, quæst. 107. & consentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potius videntur excedere, maiorem altitudinem asseruentes. Vnde multi illos exponunt, per hyperbolem, & exaggerationem esse loquutos, ut nobis indicaret, altitudinem Paradisi maiorem esse, quàm in montibus alijs nobis cognitis esse soleat. Diuus Thomas autem 1. part. q. 102. art. 1. ad 1. ex. ponit, dictum illud, quòd Paradisus ascendat usque ad globum lunæ, per similitudinem esse intelligendum, quia est ibi perpetua aeris temperies, in qua corporibus celestibus, quorum vltimum est, globus lunæ, assimilatur. In qua expositione (quicquid de illa sit) indicat Diuus Thomas fuisse Paradisum in ea altitudine, quæ ad magnam aeris temperiem, & salubritatem conuenientior esset. Talis autem est superior pars huius infimæ regionis aeris, quæ est libera à perturbationibus, & nimia frigiditate, & humiditatis secundæ regionis aeris, & propter vicinitatem, temperiem illius participat. Et aliunde etiam est libera à nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis à terra ascendentium solet provenire, nam illum non accingunt, neque etiam venti nimium violenti, vel nimium calidi, aut frigidi possent illi esse infesti: ac denique locus ille lucem Solis, & stellarum, ac calidi influentiam melius recipere, ac participare posset. Hæc autem & his similes sunt proprietates, quas sancti Patres loco Paradisi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiso non fuisse frigus, aut æstus, vel nubes, pluuia, niues, aut similia, sed perpetuum, ac temperatum ver, cum sufficienti vique calore, qui ad terræ fecunditatem, & maturitatem fructuum esset sufficiens, & cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non esset molestus. Ad hæc autem omnia situs prædictæ altitudinis aptissimus est: ergo verisimile est illum habuisse. Et hunc discursum confirmant, quæ de Paradisi temperie Patres supra citati scribunt: & præterea Augustinus lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & Isidor. lib. 14. Originum, cap. 3. & Epiphani. lib. 2. contr. hæres. in 64. sub titulo. sequuntur deinceps ipsius Methodij verba, aliquantulum à principio, & Athanasii in libro de Incarnat. Verbi, prope initium. Hoc denique confirmat coniectura sumpta ex fluminibus, quæ ex vno fonte Paradisi oriebantur, qua vitur Moses Barcephas supra cap. 9. dicens: *Afferimus autem terram, in qua est Paradisus, altiore multo sublimiorem, quæ existere hacquam nos colimus: id enim ita se habere indicio sunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradisi terra per hanc nostram ab illa diuersam sunt.* Ad dederim deniq. verisimile esse, intra ipsum Paradisum non totam terram fuisse vniformem, sed in illius amplitudine fuisse quasdam partes eminentiores alijs, ac subinde fuisse colles, & campos. Nam hæc varietas, & ad corporum voluptatem, & ad loci pulchritudinem, & vbertatem utilis est, ideoque non est verisimile in horto illo diuino defuisse.

Ad

SVARE
de Angelis
re 6. dicitur
anima.

AD

Ad primam ergo sententiam nihil amplius est, quod respondeamus, quia Scriptura, vel rationis nullum fundamentum habet, & ad Patres iam utrunque responsum est. Ad secundam vero opinionem dicimus in primis, recte probari prima ratione illius sententiae, Paradisum non esse in loco tam excelso, quantum verba prioris sententiae in rigore sumpta significant, non tamen probari quin sit in loco excelso, in ea moderatione, quam explicuimus, quia sic cessant omnia illa incommoda, imò contraria commoda inveniuntur, ut declarauimus. Altera vero ratio rem incertam sumit, de qua in vltima dubitatione pauca dicemus. Reliqua vero sine sufficienti ratione, aut coniectura ab illa opinione dicuntur. Quod enim flumina Tigris, & Euphrates per Mesopotamiam, Assyriam, & Armeniam cursum suum agant, nullum signum est, quod Paradisus in illis regionibus, vel prope illas plantatus sit. Quia possunt originem ducere à loco distantissimo versus Orientem sitio. Imò suprà numero decimosexto cum Augustino dicebamus, licet nunc prope illas regiones scaturire videantur, longiorem multo habere originem, & prius sub terram demergi post aliquem à prima origine cursum, & postea circa illas regiones iterum emergere, atque ita per illas fluere: ex illo ergo fluxu nullum argumentum sumitur de situ vicino Paradisi, aut quod campestris potius quam montuosus sit. Item, quia praeter illa flumina oriebantur alia duo ex Paradiso, quae in Scriptura vocantur Phison, & Gihon, quae per illas regiones non discurrunt. Et communis sententia, & antiqua est, illa duo flumina esse Gangem, & Nilum, quae per alias regiones longè diuersas discurrunt.

Alia vero coniectura ab hominum habitatione sumpta non minus incerta est. Quia esto post diluuium homines circa regiones illas habitauerint, inde colligi non potest, idem fuisse ante diluuium, quia potuit arca requiescere super montes Armeniae, licet in alio loco multum distante fabricata fuerit. Nam cum sex mensibus super aquas ambulauerit, & discurreret, potuit facile contingere, ut homines in vna regione arcem conscenderint, & postea in alia distantissima ab illa fuerint egressi. Et deinde non constat, an homines eiectione de Paradiso prope illum ante diluuium habitauerint. Tum quia Scriptura dicit, Adam fuisse eiectionem, ut operaretur terram, de qua assumptus est. Vnde est verisimile, fuisse translatum in illum met locum, in quo conditus fuerat, de quo suprà diximus interitum esse quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parumne, an multum à Paradiso distauerit. Quia cum Adam diuina virtute fuerit in Paradisum translatus, etiam si multum distaret, potuit subito transferri (nam eodem modo fortasse eiectione est) & subito in distantissimum locum reuocatus. Tum etiam, quia licet in principio homines à Paradiso eiectione prope illum habitauerint, discursu temporis, & per plures annos potuerunt ad Mesopotamiam & vicinas terras peruenire, etiam si à Paradiso longissime distarent.

Et hinc breuiter expediri potest quantum dubium quod hic tractari solet, versus quam partem Paradisus fuerit collocatus. In quo in primis communis sententia est, Paradisum fuisse creatum versus Orientem, ut videre licet in Basilio & Ambrosio de Paradiso, & Hieronymo de quaestione. Hebraice super Gen. & Augustino lib. 2. c. 3. Eucherio Ruperto, & alijs in Genes. Damasc. lib. 2. de iude, cap. 11. & Isidor. lib. 14. Etymol. c. 3. & plures refert, & sequitur Moses Barcephas dicto libro cap. 4. & idem habet Ioseph. lib. primo Antiquit. cap. 2. Fundamentum huius sententiae sumptum

est ex Gen. 2. iuxta Hebraicam lectionem, nam ubi vulgata habet, Plantauit autem Deus Paradisum voluptatis à principio: Hebraice legitur, plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente. ut vertit Pagninus, vel ad Orientem, ut vertunt Septuaginta. Hoc autem fundamentum incertum redditur ex lectione vulgata, quae loco Orientis, legit p. incipium, & ita etiam vertit paraphrasis Chaldaica, quia re vera vox Hebraica *mikedem* proprie significat à principio, & optimè potest ad tempus referri. Et ita suprà exposuimus, creasse Deum Paradisum à principio, id est, inter prima opera creationis, utique tertio die, ut asseruit etiam Moses Barcephas dicto libro, part. 1. cap. 5. Hac ergo lectione, & expositione posita fundamentum praedictum ruit. Nihilominus tamen Patres Graeci sequuti sunt versionem Septuaginta, qui verbum *incipium*, ad locum retulerunt, & ideo dixerunt Paradisum ad Orientem creatum fuisse. Credibile autem est, utrunque voluisse Spiritum sanctum in illo verbo comprehendere.

Et praeterea hac sententia de Paradiso ad Orientem condito ex translatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et praeterea multum est traditione firmata, nam & antiqui Hebraei ita locum Genes. exposuerunt, & postea Patres Graeci & Latini in eandem conspirarunt. Et aliqui eorum aduertunt, inde ortam fuisse consuetudinem orandi ad Orientem, nimirum, quia versus eam partem Paradisus terrestris, per quem spiritualis significabatur, conditus fuit, ut attingit D. Thom. 2. 2. q. 84. art. 3. ad 3. & notauit 2. tom. de Relig. lib. 3. cap. 7. numer. 15. Et iuxta ea, quae diximus de illa particula, à principio, & ad Orientem, iudicandum est cum proportionem de particula illa voluptatis, cuius loco in Hebraeo legitur in Eden, quam vocem Septuaginta sine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres sequuti sunt, quia nomen *Eden* in Hebraeo ambiguum est, nam voluptatem, seu delicias significat, & regionem, seu partem aliquam terrae. Et ab interprete vulgato in priori significatione sumptum est, & ideo legit Paradisum voluptatis, & ita etiam legit Hieronymus in traditionibus Hebraicis, & addit Septuaginta ita interpretatos fuisse vocem *Eden*. Et in hoc sensu neque est difficultas in veritate sententiae, neque in significatione vocis in quadam eius proprietate. Vnde lectio, & interpretatio retinenda nobis est. An vero altera possit etiam accommodari, vel fuerit magis intenta, in dubio sequenti attingam.

Solet enim quari, an situs Paradisi sit sub aequinoctiali. Quod dubium attingit Diuus Thom. dicta q. 102. art. 2. ad 4. & quamvis fateatur rem esse dubiam, probabilius existimat, non esse sub aequinoctiali. Ducitur, quia existimauit regionem illam esse inhabitabilem propter nimium calorem, cum Aristoteles lib. 2. Meteor. cap. 5. & in 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. dicit, nunc Paradisum esse inaccessibile propter vehementiam aestus in locis intermedijs. Vnde significat Paradisum esse ultra aequinoctialem, viam autem eius esse sub aequinoctiali, & adeo in temperatam propter excessum caloris, ut ob eam causam occultissimus, & inaccessibilis Paradisus sit. Et hoc sequitur Scot. in 2. d. 17. quaest. 2. At vero Bonauentura in 2. d. 17. dub. 3. literaliter affirmat, Paradisum esse in Oriente, iuxta aequinoctialem, & quodammodo vergere ad meridiem. Et ad fundamentum in contrarium tacite respondet, dicens, propter puritatem aeris ibi esse contemperantiam caloris, & quia secus aequinoctialem sit magna temperies temporis. Quidam ad hoc motum D. Thomae Durandus adheret Bonauenturae.

M 4 locum

*Incertum 133
men est pro
prie vulgata
lectionem.*

*Sufficitur
nihilominus
dictum fuisse
dam.*

*35
Et conuenit
int.*

*36
6. Dub. att
paradisus sit
erit sub aequi
noctiali.
Probabiliter
negat D. Th.
Eius motum
ex Aristot.*

*Accedit Scot.
Quid respon
deat Bonau.
ad idē dub.*

*Quid sit ad
motum D.
Thomae
Durandus
adheret Bonauenturae.*

2
s, opp
n, et

2

Confirmatur eadem
bona sententia
responsio.

locum esse posse temperatum in illo situ ex aqua-
rum copia, & ex frequentia ventorum aërem re-
purgantium. Nam experientia compertum est, re-
giones sub torrida zona, quæ ab antiquis inhabi-
tabiles reputatæ sunt, propter similes causas tem-
peratas esse, & commodissime habitari. Quæ re-
sponsio sufficienter euertit fundamentum con-
trariæ sententiæ, non tamen positiuè posteriorem
ostendit. Vnde res videtur incerta, & ideo non im-
merito conclusit D. Thomas, *Quicquid de hoc sit,
credendum est, Paradisum in temperatissimo loco esse con-
stitutum, vel sub æquinoctiali, vel alibi.* de quo vide Lu-
douic. Viues in scholijs ad Augustinum lib. 13. de
Ciuit. cap. 21.

Resolutio
authoris.

37.
Vltimū du-
bium dures-
ne adhuc
paradisus.

Tandem de initio, & fine Paradisi dubitari hoc
loco solet. Sed de initio iam sufficienter diximus,
quod ex Patribus, & coniectura colligi potest fa-
ctum esse tertio die, quia Scriptura non exprimit
aliud particulare initium, & nullum aliud com-
modus cogitari potest. De fine verò quæstio est
hoc tempore controuersa, an Paradisus iam de-
structus sit, vel duret, & consequenter duraturus
sit, vsque ad mundi finem. Quam quæstionem in
alijs operibus bis attigit. tom. 3. partis disp. 55. sect.

Pars negans
ab aliqui-
bus proba-
tur.
Eorum 1. au-
gustinum.

1. & in defensione fidei lib. 6. cap. 13. in fine, & ideo
breuissimè pauca hic addam. Tenent ergo graues
authores, Paradisum non existere: & ducuntur
præsertim, quia per aquas diluuij destructum fu-
isse credunt. Quia non potuit tunc non inundari,
cum aquæ supra omnes montes quindecim cubi-
tos ascenderint: ergo per inundationem tam grā-
dem, tamque diuturnam naturaliter destructus de-
buit, & non est, cur supernaturaliter conseruatus
vel restitutum esse dicamus, cum illius vsus neces-
sarius iam non esset. Deinde addit experientiam,
tum negatiuam, quia cum vniuersus orbis notus
fuerit hominibus, & per omnes partes eius aliqui
discurrerint, à nemine inuentus est, nec in histo-
rijs humanis aliqua eius memoria inuenitur.

Argum. 2.
bipartitum.

Posterior
pars.

Tum etiam positiuam coniecturam addunt, quia
Paradisus in hac nostra terra situs fuit, & proba-
bile creditur fuisse circa Mesopotamiam, vel Ar-
meniam, quæ sunt prouinciæ vndique notæ, &
habitata, & tamen in illis non inuenitur. Denique
quod magis vrget, Scriptura iuxta Septuaginta
dicit, *Paradisum fuisse plantatum ad Orientem in Eden,*
id est, in quadam regione Orientali vocata Eden,
nam illa particula *in*, hoc plenè indicare videtur.
Sicut de Cain dicitur Gen. 4. habitasse in terra ad
Orientalem plagam Eden: eiusdem regionis men-
tionem faciunt Isai. cap. 37. & Ezech. cap. 27. Con-
stat autem in illa regione sic nominata Paradisum
non inueniri.

38.
Pars affirm.
rior.

Sed nihilominus non videtur à communi Pa-
trum sententia recedendum, qui sentiunt, Para-
disum adhuc conseruari in eo statu, & cum ea vo-
luptate, & pulchritudine, in qua creatus est. Ita
sentiunt Irenæus, Iustinus, Athanasius, Augustinus, Hieronymus,
& Isidorus quos in dicto 2. tom. citauimus. Et alij quos
refert & sequitur Bellarus. tom. 4. lib. v. nico de grat.
primi hominis, cap. 14. Deinde Augustinus. lib. 2. de
Peccato orig. cap. 13. absolūtè dixit, fidem Christia-
nam non dubitare Paradisum esse. Vbi licet prin-
cipaliter intendat docere, creatum esse à Deo ve-
rum Paradisum terrestrem, & ad fidem pertinere,
nihilominus de illo tāquam de actu existēte cum
eadem securitate loquitur, qua illum tanquam
communiter receptum supponit. Præterea argu-
mentum sumptum ex habitatione Eliæ, & He-
noch, in illo Paradiso est valde probabile, vt latius
deduxit in dicto 2. tom. Denique argumentum
sufficiens esse debet, quia nobis de fide constat, Pa-
radisum aliquando fuisse, & non constare, destru-
ctum esse, imò Scriptura indicat, intentionis Dei
fuisse illum conseruare: ergo credibilis est, adhuc

Prima ratio
pro hac Pa-
trum senten-
tia.
Secunda.

durare. Consequenter cum maiori notæ sunt. Mi-
nor autem quo ad priorem partem parebit facile
respondendo ad motiua prioris sententiæ. Quoad
posteriorem verò patet ex Gen. 3. vbi dicitur Deus
collocasse Cherubin ad custodiendam viam ligni
vitæ. Ex quo colligimus noluisse Deum destruere
Paradisum. Et inde indicium sumitur, voluisse
semper conseruare illum, quia si post nonnullos
annos illum destructurus fuisset per diluuium, fa-
cilis fuisset statim illum destruere, vel saltem li-
gnum vitæ eradicare in penam primi peccati,
quàm specialem custodiam adhibere: ergo quan-
tum Scriptura indicat credibilis est adhuc dura-
re Paradisum.

Ad argumentum autem sumptum ex inunda-
tione diluuij, respondi in dicto tom. 2. fortasse, a-
quas diluuij non ascendisse ad altitudinem loci
Paradisij, quia Scriptura loquens de diluuiio, solum
loquitur de terra habitabili ab hominibus mor-
talibus, vel fortasse de sola illa, quæ tunc habita-
batur. Deinde etiam si aquæ supra locum Paradisi
ascendissent, poterat Deus speciali prouidentia
conseruare Paradisum, sicut conseruauit Enoch.
Ac denique etiā si aquæ diluuij inundassent locum
illum, nō potuissent tam breui tempore arbores,
& omnia, quæ in illo erant, prorsus destruere. Nam
etiam in alijs terræ partibus, non omnes arbores
destruxerunt, alioquin non potuissent columba tam
citò inuenire ramum oliuæ virentibus folijs, quæ
in ore suo ad Noe portaret. Igitur ad summum po-
tuisset aquæ locum Paradisi aliquantulum dam-
nificare, potuit tamen diuina virtute facile repa-
rari. Nam certè etiam ante diluuium non potuis-
set in sua pulchritudine, & integritate abique ho-
minum habitatione, custodia, & opera conserua-
ri sine peculiari Dei prouidentia: ergo eadem po-
tuit faciliè reparari. Neque id frustra factum fuis-
set, tum vt esset perpetuum memoriale benigni-
tatis Dei erga homines, & rei, quam homines pec-
cando amiserunt. Tum etiam propter habitatio-
nem Enoch & Eliæ, vt dixit D. Thomas. d. q. 102. art.
2. ad 2.

Ad priorem partem alterius argumenti sumpti
ab experientia, negatiua videlicet, quia talis Pa-
radisus à nemine inuentus est: respondetur, idem
argumentum fieri potuisse ante diluuium, præ-
cesserunt enim mille quingenti anni, in quibus
nullus hominum Paradisum inuenit, quāuis nō
esset destructus: idem ergo potuit contingere post
diluuium. Nec id mirum, quia sicut Paradisus est
factus occulto opere Dei, vt dixit Augustinus. lib. 8. Gen. ad
liter. cap. 1. ita peculiari cura, & prouidentia eius-
dem Dei est occultatus, vt Gen. 3. significatur. Vnde
idem Augustinus. eodem lib. cap. 7. dixit, locum
Paradisij à cognitione hominum esse remotissi-
mum, & causam explicat D. Th. d. q. 102. a. 1. ad 3.
*Quia locus ille seclusus est à nostra habitatione aliquo im-
pedimento, vel montium, vel marium, vel alioquin
regionis, quæ pertransiri non potest.* Et hoc tertium
membrum simpliciter approbat in 2. 2. q. 164. art.
2. ad 5. dicens, ille locus præcipuè videtur esse in-
accessibilis propter vehementiam æstus in locis
intermedijs. Imò hoc significatum putat per gla-
dium flammeum Gen. 3. & quia ille calor causatur
ex motu circularis Solis, qui per Angelum fit, ideo
putat, & gladium illum appellari *versatilem*, & cu-
stodiam Cherubino tribui. Chrysostomus autem ho-
mil. 18. in Gen. dicit, gladium appellari *versatilem*,
eo quod gladius ille obiret, & periret omnes vias, quæ
illuc ferunt. Et fortasse ad hanc custodiam peculia-
rem Angelum destinauit Deus, vt si corporalia im-
pedimenta cōmuni cursu causarum naturalium
occurentia non sufficerent, peculiari cura homi-
nes ab illo itinere detererent. Vnde Augustinus. lib. 11.
Gen. ad liter. cap. 40. *Hoc, inquit, per angelos potest fieri in Para-*

in Paradiso visibilis factum esse credendum est, ut per angelicum ministerium esset illi ignea quadam custodia.

Ad aliam vero partem de posituius coniecturis, seu experientijs respondetur, supponere falsum fundamentum, scilicet, notam esse regionem, seu partem mundi in qua fuit à principio situs Paradisus. Nam si regio illa in particulari ignota est, quomodo potest tota ita lustrari, ut per experientiam posituius constet, ibi non esse Paradisum. Negatur ergo assumptum, & consequenter etiam negatur, fuisse Paradisum situm in Mesopotamia, Arabia, vel in aliqua alia provincia ex his, quæ nunc habitantur ab hominibus. Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradisus creatus in Eden*, satisfacere posset responsio quod in vulgata nomen *Eden*, non sumitur ut proprium alicuius regionis, vel provinciae: sed ut delicias, aut voluptatem significat. Nam reuera hoc significat primaria vox ipsa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, posse etiam ibi significare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata à Moyse fuerit, quia delicias, & voluptate abundabat. Hoc enim non obstat, quia illa regio sic nominata æquè ignota nobis est, ac locus Paradisi: neque enim verisimile est, hanc regionem esse illam, quam Ezechiel 27. etiam vocavit *Eden*, nam potuit esse alius locus delictuosus, & inde ita vocatus, ut Hieronymus. ibi aduertit. Cumque illa *Eden* ibi nominetur, ut vulgaris, & priuata quædam provincia, non est verisimile, fuisse aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradisus, ut bene notauit Caiet. & sequitur Ystella in *Gen.* & idem responderi potest ad locum Isaia, nam de eadem *Eden* videtur vterque Propheta loqui, ut ex 4. Regum 19. colligi potest, ubi videri potest Abulensis q. 10.

CAPVT VII.

Primum formatis corporibus primorum hominum in eodem instanti Deus animas illorum creauerit, corporibusque coniuuauerit.

Hætenus disputatum est de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus spectant, nunc consequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum est, & primo de creatione eius, postea vero de perfectionibus eius. Circa primum sciendum est, disputationem de substantia animæ humanæ, & de tempore, ac modo creationis eius communem esse omni animæ humanæ, quia ad essentiam eius, & proprietates consequentes essentiam eius, pertinet, ideoq; in tertium huius operis tractatum remittendam esse, in præsentem vero supponendum generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, & Eux pertinerint, explicanda sunt. Et ideo solum versabitur disputatione circa illa verba *Gen. 2. Formauit Dominus Deus hominem de limbo terre, & inspirauit in faciem eius spiraculum vite, & factus est homo in animam viuentem.* Quæ quidem verba de solo Adamo scripta sunt, tamen quantum ad animam spectant, eandem rationem habent in Eux productione. Vnde mutando verbum illud, *hominem de limbo terre*, explicari possunt ad Eux hoc modo: *Formauit igitur Deus mulierem de costa Adæ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vite, & facta est mulier in animam viuentem.* Explicando igitur hæc verba quæstioni propolite satisfaciemus.

Dico ergo primo spiraculum illud non fuisse ipsam Dei substantiam, vel aliquid eius, sed fuisse rem creatam, & à substantia Dei distinctam. Hanc assertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorem dicentium animam esse ipsam Dei substantiam, vel aliquid substantiæ Dei. Et conse-

quenter illud spiraculum fuisse de substantia Dei, quia fuit ipsa anima. Quem errorem Calstro verba *Anima, hæres. 4. & Prætol. Gnostici, & Manichæis* tribuunt, & sumitur ex Theod. lib. 5. Diuino. decret. cap. de materia, & cap. de homine, ubi Cerdoni, & Marcioni hunc errorem tribuit, sicut Manichæis August. lib. de Hæresib. in 46. & in Priscillianistis damnant illud Concil. Brach. I. c. 5. & Leo Papa Epist. 91. alias 93. c. 5. qui addit errorem hunc ex Philosophorum quorundam, & Manichæorum opinione mansisse. Vnde August. Enchirid. lib. 9. de Perenn. Philosoph. hunc errorem nonnullis Philosophis tribuit, qui interdum animam vocabant anima c. 19. scientiam substantiæ Dei. Quæ verba fortasse metaphorica erant, ad excellentiam animæ declarandam: potuerunt vero hæretici errare ex verbo illo, *inspirauit in faciem eius*, ut notat D. Thom. 2. contr. gent. cap. 85. Nam qui in faciem alterius inspirat, idem numero, quod in ipso erat, in alium emittit, & sic videtur Scriptura innuere, quod aliquid diuinum à Deo in hominem ad ipsum viuificandum, immisum sit. Item hoc confirmare poterat ex similitudine animæ ad Deum in intelligendo, & in immaterialitate, & immortalitate.

Hic autem error non solum fidei, sed etiam rationi naturali euidenter repugnat, quia est euidentius, non posse animam esse de substantia Dei: ut optime demonstrat August. lib. 1. de Anim. & eius orig. cap. 3. & in lib. ad Orosium contr. Priscillianistas, à principio, & alijs locis infra citandis, & D. Thom. 1. p. q. 90. art. 1. & 2. contr. gent. cap. 85. Et breuiter (quia res est clara) in hunc modum ostenditur, quia duobus modis cogitari potuit, animam esse de substantia Dei, primo quod sit ipsa essentia Dei in se & sua substantia permanens, & formaliter hominem viuificantem. Secundo quod anima sit facta de substantia Dei. Vterque autem sensus manifestissime erroneus est. De priori probatur, primo, quia Scriptura alijs locis dicit, animam esse factam. Zachar. 12. Dominus exiens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo. Spiritus autem hominis nihil aliud est, quam anima hominis, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2. Nemo scit quæ sint hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Et Isaia. 42. Dominus, qui fundauit terram, datus fuit populo super eam, & spiritum calcantibus eam: & illud Ecclesiast. 12. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tue, antequam veniat tempus afflictionis. Et infra, Et reuertatur pulvis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Secundo probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni diuinæ substantialiter informare corpus, ut in tract. de Deo ostensum est. Tum etiam, quia si Deus esset forma hominis deificaret illum, & substantialiter sanctificaret, & impeccabilem redderet, ac modo diuino cognoscentem: quæ omnia cum imperfectionibus hominis repugnant. Alter item sensus euidenter improbat ab August. quia si anima fuisset facta de substantia Dei, mutationem substantialem passa fuisset substantia Dei, & eius perfectioni repugnat. Item vel anima esset facta de tota substantia Dei, vel de parte eius: ut substantia Dei non haberet partes: non ergo ex parte tota verò substantia non potuit seipsam destrueret, & in aliud conuertere. Et similes demonstrationes contra hunc errorem possunt facile multiplicari.

Neque ponderatio verbi *inspirauit*, vel, ut alia littera habet, *insufflauit*, est alicuius momenti quin potius August. dicto lib. 7. Gen. ad lit. cap. 3. ex eodem verbo contrarium colligit, dicens. Imò verò ex verbo satis apparet, ita non esse, cum enim homo sufflat, anima ipsa subiaccens sibi naturam corporis mouet, & de illa, non de seipsa flatu facit. Sic ergo licet Deus insufflauerit dicatur, non oportet, ut aliquid de sua substantia inspirauerit.

Vide etiam Conimbriensis 2. de Anima c. 19. art. 6. Arguitur pro errore.

Confirmatur.

3. Probatur assertio impugnando errorem.

Impugnatio bimembri.

Impugnatio primum membrum primum.

Probatur idem membrum secundum Lib. 1. de essentia Dei cap. 5.

Secundum membrum impugnatio ab August.

4. Ad locum Scripturae, quia nunc 2. arguitur.

2. s. oppo- n. et